

Eko Bülten'de *5.yıl***TİSK AYLIK EKONOMİ BÜLTENİ- KASIM 2013 (SAYI: 57)
28.11.2013****GENEL DEĞERLENDİRME****"Kısa Vadeli Dış Borç Stokundaki Artış Dikkat Çekiyor.
2014 Yılı Büyüme Hedefi Şimdiden Risk Altında"**

 Gelişmekte olan ülkelerde krizin etkisi azalıyor. AB'de de kısmi canlanma başladı. AB açısından en önemli istikrar tehdidi işsizlik ve borç sorunu. Çin'in yeni kararları, ülkenin ekonomisinde yeni bir dönüşüm yaratabilir. Ülkede, ithalata bağımlılık, artan ücretler ve gelir dağılımı dengesizlikleri nedeniyle politik riskler yükselebilir.

 Büyüme oranlarını artırmak üzere ABD ve AB çeşitli önlemler alıyor. Türkiye ise, ikinci çeyrekteki büyüme oranını yüksek buldu ve yurtiçi talebi kısmak için önlem aldı. Önlemlerin altında cari açığın artması ve finansmanına ilişkin kaygıların yükselmesi yatıyor.

 Düşük yurtiçi tasarruf ve dış talepteki istikrarsızlık, kurlar ve faiz oranı üzerindeki baskıyı artırıyor. İç talebin kısılması yönündeki önlemler, 2014 büyüme hedefine ulaşılmasını engelleyebilir.

 Sanayi Üretim Endeksi aylık bazda %21,4; yıllık bazda %6,4 arttı. İmalat sanayiinde yıllık üretim artışı %8 oldu. Sanayi Ciro Endeksi yıllık bazda %16,3 oranında yükseldi. İmalat sanayiinde ciro artışı %16,6 oldu.

 Dış ticaret açığı 75,1 milyar dolara çıkarken, ihracatın ithalatı karşılama oranı %60'a geriledi.

 Yabancı para cinsinden yükümlülükler arttı. Bankalar kısa vadeli borçlanmaya ağırlık verdi ve ülkenin kısa vadeli borç stoku büyüdü. Ağustos 2013 itibariyle kısa vadeli dış borç stoku 125,3 milyar dolar ve bunun %70,3'ü bankacılık sektörüne ait. Eylül 2013-Eylül 2014 döneminde Türkiye'nin ödemek zorunda olduğu kısa vadeli dış borç tutarı 163,7 milyar dolar.

 Bütçe Ekim ayında 3,2 milyar TL açık verdi. Bütçe gelirleri %9,8; bütçe giderleri %4,5 arttı. Bütçe gelirlerindeki artış eğilimi, giderlere göre yüksek; sonuç olumlu. Cari transferlerin yüksek olmasının getirdiği sorunlar devam ediyor. Cari transferlerin payı %39,1 oldu. Hükümet mali istikrara bağlı kalıyor.

 TCMB faiz oranlarını değiştirmede ama sıkılaştırmaya devam edeceğini açıkladı. Böylece para ve tahvil piyasasında faizler yükseldi, döviz kuru gevşedi. Bankanın faiz oranları üzerindeki baskıyı hafifletmesi enflasyon üzerinde olumlu etki yapacak olmakla birlikte, 2014 hedefi olan %4 büyümeyi zora sokabilir.

Dünya Ekonomisi:

Kasım ayında dünya ekonomisine ilişkin açıklanan veriler gelişmekte olan ülkelerde küresel krizin etkisinin azalmaya başladığını göstermektedir. Avrupa Birliği'nde üçüncü çeyrekte de büyüme devam etmiştir. Bu gelişmeler AB'de kısmi bir canlanmanın başladığına işaret etmektedir. 2012 yılının ikinci çeyreğinde, birinci çeyreğe göre hem AB, hem de Euro Bölgesi %0,3 oranında büyümüştür. AB büyürken, ABD de büyümüştür. ABD üçüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı ayına göre %1,6'lık bir büyüme oranını yakalamıştır.

AB ve ABD ekonomilerindeki canlanmaya karşın Ekim ayında bir önceki yılın aynı ayına göre enflasyon oranı Euro Bölgesi'nde %0,7; AB'de %0,9; ABD'de %1 düzeyine kadar gerilemiştir. Ekonomik canlanmaya karşın enflasyon oranının artmaması bu ülkelerde uzun dönem enflasyonun tehdit yaratma olasılığını azaltmaktadır. AB açısından ekonomik istikrara yönelik en önemli tehditler işsizlik ve borç sorunudur. ABD işsizlik ile ilgili olarak belli bir rahatlığa sahip olsa da, borç sorunu önemini ve ağırlığını korumaktadır. Kasım ayında küresel ekonomideki en önemli gelişme Çin'den gelmiştir. Ay içinde aldığı kararlar 1980'li yılların başında başlayan ekonomik dönüşümün daha ileriye taşınması, hatta yeni bir dönüşüme yöneliktir.

Alınan kararların başlıca nedeni, ekonomide tıkanma belirtilerinin güçlenmesidir. Çin Hükümeti 2007/2008 krizine kadar %10 ve üzerinde bir oranda büyüyen Çin ekonomisinin son yıllarda bu ivmeyi kaybettiğinin farkındadır. Ekonomi 2012 yılında %7,8; 2013 yılının üçüncü çeyreğinde %7,8 büyümüş ve yılı da %7,7 oranı ile kapatacağı tahmin edilmektedir. Kişi başına düşen gelir 6 bin dolara çıkmış, fakat gelişmiş ülkeler için alt sınır olan 12.600 dolara ulaşamamıştır.

Çin ekonomisinin çok hızlı büyümesinin etkisi ile ithalata bağımlılığı da yüksek olmuştur. Bu nedenle, ihracatçı olduğu kadar aynı zamanda ciddi bir ithalatçı ülke (özellikle hammadde) konumunda kalmıştır. Kırdan kente göç başlangıçta ücretlerin düşük kalmasını sağladıysa da, artan büyüme ücretlerin de yükselmesine neden olmuştur. Ucuz işgücünün büyüme ve ihracat üzerindeki olumlu etkisi azalmaya başlamıştır. Üstelik düşük ücretle çalışan işçiler gelir dağılımındaki bozulmanın artarak devam etmesinden rahatsızdır. Yani ülkede politik risklerin yükselme ihtimali bulunmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde krizin etkisi azalıyor. AB'de de kısmi canlanma başladı.

Euro Bölgesi, AB ve ABD'de enflasyon oranı geriledi, enflasyonun uzun dönemde bir tehdit yaratma olasılığı düşük.

AB açısından en önemli istikrar tehdidi işsizlik ve borç sorunu.

Çin'in yeni kararları, ülkenin ekonomisinde yeni bir dönüşüm yaratabilir.

Ülkede, ithalata bağımlılık, artan ücretler ve gelir dağılımı dengesizlikleri nedeniyle politik riskler yükseltilir.

Çin bugüne kadar hiçbir ülkenin başaramadığı bir yatırım düzeyini tutturmuştur. Uzun süre ekonomik büyümesinin %40-45'i yatırım harcamalarından oluşmuştur. Tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı %35-40'lar düzeyinde kalmıştır. Şimdi bu yapı tersine dönmektedir. Çinliler daha çok tüketmeye başlamıştır. Son beş yılda tüketimdeki artış oranı %8,2 ve %10,4 aralığında seyretmeye başlamıştır.

Tüm bunlar bir araya gelince ekonomide yapısal dönüşüm kararı alınmıştır. Kararların özünde ekonomide serbestleşmeyi artırmak, bunun için de mülkiyet haklarından, üretim faktörlerinde akışkanlığını artırmaya kadar uzayan gerekli düzenlemeleri yapmak yer almaktadır.

Türkiye Ekonomisi:

Dünyada özellikle gelişmekte olan ülkeler 2008 yılından bu yana düşük büyüme oranlarından şikayet etmektedir. ABD 2008, Avrupa Birliği 2010 yılından itibaren ekonomilerindeki küçülmeyi durdurmak, yeniden büyüme trendine girmek için para arzını artırmaktadır. ABD uyguladığı politikalarda başarılı olmuş, ABD ekonomisi büyümeye başlamıştır. Büyüme ile birlikte istihdam artmaya başlamış, işsizlik azalmıştır. ABD Hükümeti büyümeyi kolaylaştırmak için Merkez Bankasına (FED) her ay 85 milyar dolarlık tahvil aldırarak; yani piyasaya para sürmektedir. Avrupa Birliği de yavaş yavaş canlanmaya başlayan ekonomisi için, yurtiçi talebi artırıcı önlemlere hız vermektedir ki büyüme oranı daha da hızlansın...

Gelişmiş ülkelerde büyüme oranını artırmak ana hedef haline gelmiş iken, Türkiye yılın ikinci çeyreğindeki %4,4'lük büyüme oranını yüksek bularak, büyümenin ana bileşeni olan yurtiçi talebi kısmak amacıyla önlemler almayı planlamaktadır. Bu önlemler 2014-2016 Orta Vadeli Programı ve 2014 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Taslağında sıralanmaktadır. Alınacak önlemler ile bankacılık sektörünün yurtiçi talebi artıran finansman politikasına da kısıtlamalar getirilmektedir.

Türkiye'nin bu önlemlere başvurmasının altında cari açığın artması, bundan da önemlisi cari açığın finansman kaynaklarına ilişkin kaygılar bulunmaktadır; Türkiye'de ekonomi büyürken, cari açık da artmaktadır. Bu da kurlar ve faiz oranı üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Türkiye'nin söz konusu ikileme düşmesinin nedeni tasarruf oranının düşük olması ve yurtdışı talebin istikrarlı olmamasıdır. Örneğin bu yıl Türkiye'nin ilk dokuz ayındaki ihracatı geçen yılın altında kalmıştır. Türkiye, 2012 yılının ilk dokuz ayında 112 milyar 912 milyon dolarlık ihracat yaparken, bu yıl 112 milyar 493 milyon dolarlık ihracat yapmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin ilk dokuz aylık büyümesi yurtiçi talep yönlü bir büyümedir. Gelişimin bu yönüne rağmen yurtiçi talebi kısıcı önlemler almak, daha 2014 yılı başlamadan hedef büyüme oranına ulaşmayı zorlaştıracaktır.

Çin ekonomisinde yatırım harcamaları ağırlığını kaybederken, tüketim harcamaları artıyor.

Büyüme oranlarını artırmak üzere ABD ve AB çeşitli önlemler alıyor.

Türkiye ise, ikinci çeyrekteki büyüme oranını yüksek buldu ve yurtiçi talebi kısmak için önlem aldı.

Önlemlerin altında cari açığın artması ve finansmanına ilişkin kaygıların yükselmesi yatıyor.

Düşük yurtiçi tasarruf ve dış talepteki istikrarsızlık, kurlar ve faiz oranı üzerindeki baskıyı artırıyor.

İç talebin kısılması yönündeki önlemler, 2014 büyüme hedefine ulaşılmasını engelliyor.

Sanayi Üretimi, Ciro ve Sipariş Endeksleri:

Eylül ayında Sanayi Üretim Endeksi 2012 yılı Eylül ayına göre beklentilerin üzerinde, %6,4 oranında yükselmiş, bir önceki yılın aynı ayına göre ise %21,4 oranında artmıştır. İmalat sanayiindeki üretim artışı ise %8 olmuştur. Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi bir önceki aya göre %5,8 yükselmiş, Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksine gelince Ağustos 2013'e göre %5,8'lik artış kaydetmiştir.

2013 yılı Eylül ayında Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi içinde yer alan alt sektörlerden madencilik ve taşocakçılığı sektörü endeksi Ağustos ayına göre %4,9, imalat sanayi sektörü endeksi %6,6 ve elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü endeksi %1,3 yükselmiştir. Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi ise 2013 yılının aynı ayına göre %6,4 yükselmiştir. Takvim etkisinden arındırılmış üretim endeksi alt sektörler itibariyle, imalat sanayinde %8; elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektöründe %1,3 artarken, madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %4,3 düşmüştür.

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış ana sanayi grubu içinde 2013 yılı Eylül ayında bir önceki aya göre en yüksek artış %12,2 ile dayanıklı tüketim malı imalatında görülmüştür. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış imalat sanayinde 2013 yılı Eylül ayında bir önceki aya göre en fazla üretim artışı %33,4 ile bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı sektöründe gerçekleşmiştir. Bu sektörü %17,1'lik artış ile kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması imalatı, %16,7 ile mobilya imalatı sektörü izlemiştir.

2013 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre sanayinin alt sektörleri içindeki madencilik ve taşocakçılığı sektörü endeksi %3,3 düşerken, imalat sanayi sektörü endeksi %1,4, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü endeksi ise %0,3 yükselmiştir. Takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %3,7 oranında bir artış kaydetmiştir. 2013 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre üretim madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %4,5; elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme ve dağıtım sektöründe %0,4 azalırken, imalat sanayinde %5,1 artmıştır.

Sanayi Üretim Endeksi aylık bazda %21,4; yıllık bazda %6,4 arttı. İmalat sanayiinde yıllık üretim artışı %8 oldu.

Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi aylık bazda %5,8; Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi yıllık bazda %6,4 yükseldi.

Takvim Etkisinden Arındırılmış İmalat Sanayii Endeksi %6,6 oranında yükseliş kaydetti.

Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış Endekse göre en hızlı üretim artışı dayanıklı tüketim malı imalatında görüldü.

Sanayi Ciro Endeksi üretime paralel biçimde Eylül ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %16,3 yükselmiştir. Eylül ayında sanayi alt sektörlerinde ciro endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %6,2, imalat sanayi sektöründe %16,6 artmıştır.

Ana sanayi grupları içinde 2013 yılı Eylül ayında geçen yılın aynı ayına göre en fazla artış %36,2 ile sermaye malı imalatı sektöründe gerçekleşmiştir. Bu sektörü %15,3 ile ara malı imalatı, %14,7 ile dayanıksız tüketim malı imalatı sektörü izlemiştir. Enerji sektöründe ciro endeksi %0,5 oranında düşmüştür.

2013 yılı Eylül ayında 2012 yılının aynı ayına göre imalat sanayi alt sektörleri içinde en yüksek ciro artışı %163,8 ile diğer ulaşım araçlarının imalatı sektöründe olmuştur. Bu sektörü %35,6 ile bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı sektörü izlemiştir. Ciro endeksindeki en yüksek düşüş oranı ise %40,3 ile diğer imalatlar sektöründe görülmüştür. Bu sektörü %34 ile tütün ürünleri imalatı sektörü takip etmiştir.

Sanayi Ciro Endeksi üçüncü çeyrekte 2012 yılının aynı çeyreğine göre %13,3 oranında yükselmiştir. Sanayinin alt sektörleri içinde yine aynı dönemlere göre ciro madencilik ve taşocakçılığı sektörü endeksinde %5,2, imalat sanayi sektörü endeksinde %13,6 oranında artış kaydetmiştir.

2013 yılı Kasım ayında İmalat Sanayii Kapasite Kullanım Oranı, geçen yılın aynı ayına göre 1,6 puan yükselmiş ve endeks %75,6 düzeyine çıkmıştır. Kapasite Kullanım Oranı bir önceki aya (Ekim 2013) göre ise 0,8 puan düşmüştür. İmalat Sanayii Mevsimsel Etkilerden Arındırılmış Kapasite Kullanım Oranı ise bir önceki aya göre 0,8 puan azalarak %74,9 olarak gerçekleşmiştir. Mal gruplarına göre kapasite kullanım oranlarında ise geçen yılın aynı ayına göre yatırım malları sektöründe 3,8 puan, ara malları sektöründe 2,3 puan ve dayanıklı tüketim malları sektöründe 1 puan kapasite kullanım artışı görülürken, kapasite kullanımı dayanıksız tüketim malları sektöründe 0,8 puan, gıda ve içecekler sektöründe 0,6 puan azalmıştır.

Sanayi Ciro Endeksi yıllık bazda %16,3 oranında yükseldi.

İmalat sanayiinde ciro artışı %16,6 oldu.

En yüksek ciro artışı sermaye malı imalatı sektöründe görüldü.

Ciro Endeksi 2. çeyrekte %13,3 oranında arttı.

Kapasite Kullanım Oranı yıllık bazda 1,6 puan artarken, aylık bazda 0,8 puan azaldı.

İstihdam ve İşsizlik:

Ağustos 2012 döneminde %50,7 olan işgücüne katılma oranı, 2013 yılının aynı döneminde 0,9 puan yükselmiş ve %51,6 düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,7 puan artarak %72,6'ya, kadınlarda işgücüne katılma oranı 1,2 puan artarak %31,3'e yükselmiştir. Bu olumlu eğilime rağmen Türkiye, işgücüne katılma oranında AB'ye üye ülkelere kıyasla çok olumsuz bir pozisyonadadır.

2013 yılı Ağustos döneminde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 361 bin kişi artarak 2 milyon 806 bin kişiye yükselmiştir. Bu artış ile birlikte işsizlik 1 puan yükselmiş ve %9,8 düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde tarım dışı işsizlik 1 puan artmış ve %12,3 olmuştur. Genç işsizlik oranı da 1,5 puan artmış ve %18,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı erkeklerde %8,6, kadınlarda %12,4 düzeyine ulaşmıştır. Geçen yıl aynı dönemde bu oranlar sırasıyla %8,6 ve %11,1 idi. 2013 yılı Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre istihdam edilenler 593 bin kişi artarak 25 milyon 960 bin kişiye yükselmiştir. İstihdam oranı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,3 puan artmış ve %46,3'den %46,6'a yükselmiştir. Bu dönemde tarım sektöründe çalışan sayısı 53 bin kişi azalmış, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 646 ise bin kişi artmıştır. Çalışanların %25,1'i tarım sektöründe, %19,1'i sanayi sektöründe, %7,2'si inşaat sektöründe ve %48,6'sı ise hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir. 2012 yılının aynı döneminde hizmet sektörünün toplam istihdam içindeki payı 0,6 puan, sanayi sektörünün payı 0,4 puan artarken, tarım sektörünün payı 0,8 puan, inşaat sektörünün payı 0,3 puan azalmıştır.

Mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam edilenlerin sayısı 2013 yılı Ağustos döneminde, bir önceki döneme göre 60 bin kişi, işsiz sayısı ise 16 bin kişi artmıştır. Mevsim etkisinden arındırılmış işgücüne katılma oranı bir önceki döneme göre 0,1 puan artarak %50,9 olurken, istihdam oranı ve işsizlik oranı değişmemiş, sırasıyla %45,7 ve %10,1'de kalmıştır. Mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı son bir yıldır %9'un altına hiç düşmemiş, son beş aydır ise sürekli artmıştır. Kanımızca işgücü piyasası açısından bu verinin sonuçları göz önüne alınarak kıdem tazminatı konusunda düzenlemelere gidilmelidir.

İşgücüne katılma oranı 0,9 puan arttı.

İşsiz sayısı 361 bin kişi ve işsizlik oranı 1 puan arttı. Tarım dışı işsizlik oranı %12,3'e; genç işsizlik oranı %18,7'ye yükseldi.

Sanayinin istihdamdaki payı 0,4 puan büyüdü.

Mevsim etkilerinden arındırılmış işsizlik oranı %10,1 ile değişmedi.

Ödemeler Dengesi:

2013 Eylül'ünde ihracat, 2012 yılının aynı ayına göre %1,3 artmış ve 13 milyar 121 milyon dolar olmuştur. İthalat ise %3,5 artarak 20 milyar 623 milyon dolara ulaşmıştır. Bu gerçekleştirmeler sonrasında dış ticaret açığı da %7,6 oranında yükselmiş ve 6 milyar 972 milyondan, 7 milyar 502 milyon dolara çıkmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2012 Eylül ayında %65 iken, 2013 Eylül ayında %63,6'ya kadar gerilemiştir. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre ihracat %2,7; ithalat %3 oranında yükselmiştir. Takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre ise 2013 yılı Eylül ayında 2012 yılının aynı ayına göre ihracat %1,3 yükselirken, ithalat %0,2 oranında düşmüştür.

Ocak-Eylül 2013 döneminde ihracat geçen yılın aynı döneminde göre %0,4 oranında azalmış ve 112 milyar 912 milyondan, 112 milyar 493 milyona gerilemiştir. İthalat ise geçen yılın ilk dokuz ayına göre %6 oranında artmış ve 176 milyar 983 milyondan 187 milyar 623 milyon dolara yükselmiştir. Bu gerçekleştirmeler neticesinde dış ticaret açığı da %17,3 oranında artarak 64 milyar 70 milyondan 75 milyar 130 milyona yükselmiştir. Dış ticaret açığı, sadece ilk dokuz ayı kapsamına rağmen ulaştığı bu düzeyle, 1985 yılından bu yana gerçekleşen üçüncü en büyük açık olmaktadır. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise %63,8'den %60'a kadar gerilemiştir. Bu oran 2001 yılından bu yana 2011 yılı dışında son on iki yıldaki en düşük oran olmuştur.

Ülke ve ülke gruplarına göre ihracata bakıldığında AB'nin ihracattaki payının 2012 Eylül ayında %39,4 iken, 2013 Eylül ayında %42,8'e yükseldiği görülmektedir. AB'ye yapılan ihracat, 2012 yılının aynı ayına göre %10,2 artmış ve 5 milyar 100 milyondan 5 milyar 620 milyona çıkmıştır. Almanya'ya yapılan ihracat 2012 yılı Eylül ayına göre %7,1 artarak 1 milyar 196 milyon dolar olmuş ve Almanya en fazla ihracat yapılan ülke konumunu korumuştur. Almanya'yı 1 milyar 20 milyon dolar ile Irak, 925 milyon dolar ile İngiltere ve 626 milyon dolar ile Rusya Federasyonu izlemiştir. Fasillara göre ihracatta 1 milyar 584 milyon dolar ile motorlu kara taşıtları ve aksam parçaları ilk sırada yer almıştır. Bu faslı 1 milyar 129 milyon dolar ile kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler ile bunların aksam ve parçaları, 831 milyon dolar ile elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme verme, televizyon görüntü-ses kaydetme verme cihazları ve bunların aksam parça aksesuarları ve 818 milyon dolar ile örme giyim eşyası ve aksesuarları faslı takip etmiştir.

Eylül 2013'te yıllık bazda ihracat %1,3; ithalat %3,5 arttı.

Dış ticaret açığı %7,6 büyüdü.

İhracatın ithalatı karşılama oranı %63,6'ya geriledi.

İlk 9 ayda yıllık bazda ihracat %0,4 azaldı, ithalat %6 arttı.

Dış ticaret açığı 75,1 milyar dolara çıkarken, ihracatın ithalatı karşılama oranı %60'a geriledi.

İhracatta AB'nin payı %42,8'e yükseldi.

İhracatımızda ülke olarak Almanya; ürün grubu olarak otomotiv ilk sırayı aldı.

Eylül ayında Çin'den yapılan ithalat %26,1 oranında artmış ve 2 milyar 295 milyon dolara ulaşmıştır. Çin'i 2 milyar 266 milyon dolar ile Rusya Federasyonu, 2 milyar 5 milyon dolar ile Almanya ve 1 milyar 48 milyon dolar ile İtalya takip etmiştir. İthalatta mineral yakıtlar ve yağlar ilk sırada yer almıştır. Fasıllara göre ithalatta her zaman olduğu üzere ilk sırayı mineral yakıtlar ve yağlar almıştır. Bu fasıldan 4 milyar 897 milyon dolar tutarında ithalat yapılmıştır. İthalatta bu faslı 2 milyar 540 milyon dolar ile kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçaları, 1 milyar 808 milyon dolar ile demir-çelik, 1 milyar 631 milyon dolar ile elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme verme, televizyon görüntü-ses kaydetme verme cihazları ve bunların aksam parça aksesuarları ve 1 milyar 327 milyon dolar motorlu kara taşıtları ve bunların aksam parçaları takip etmiştir.

İthalatta ülke olarak Çin; ürün grubu olarak mineral yakıtlar ve yağlar ilk sırayı aldı.

Eylül ayında cari işlemler açığı 2012 yılı Eylül ayına göre %23,5 oranında artarak 2 milyar 657 milyondan 3 milyar 281 milyona yükselmiştir. Ocak-Eylül döneminde ise, cari işlemler açığı 2012 yılının aynı dönemine göre %27,7 ve 10 milyar 630 milyondan artarak 38 milyar 370 milyona, 49 milyar dolara yükselmiştir.

Cari işlemler açığı yıllık bazda %23,5 artarak 9 ayda 459 milyar dolara çıktı.

Cari işlemler açığındaki artışın ana nedeni elbette dış ticaret açığı olmuştur. Dış ticaret açığında ise her daim ilk sırayı alan mineral yakıtlar ve yağlar faslına 2013 yılında bir de kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar faslı eklenmiştir. Ödemeler bilançosunda parasal olmayan altın kalemi altında yer alan altın ithalatı, 2013 yılının ilk yılın dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine göre %80,8 oranında artmış ve 6 milyar 683 milyondan 12 milyar 83 milyon dolara yükselmiştir. Buna karşılık bu dönemde altın ihracatı geçen yıla göre %246 oranında azalmış ve 10 milyar 696 milyondan 3 milyar 87 milyona gerilemiştir.

Altın ithalatı yıllık bazda %80,8 arttı, altın ihracatı %246 azaldı.

2013 yılının Ocak-Eylül döneminde cari açığın azalmasında önemli bir kalem olan turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre 2 milyar 447 milyondan artmış ve 21 milyar 283 milyon dolar olmuştur. Turizm giderleri ise 580 milyon dolar artarak 3 milyar 405 milyona ulaşmıştır.

İlk 9 aydaki turizm geliri 21,3 milyar dolar oldu.

Cari açığın finansman kalemlerinden olan yabancıların yurt içinde yaptıkları net yatırımlar, bir önceki yılın Ocak-Eylül dönemine göre 1 milyar 802 milyon dolar azalmış ve 8 milyar 698 milyon dolara gerilemiştir. Yabancılar Eylül ayında BIST'den 733 milyon dolarlık net hisse senedi alımı yapmış, ancak ilk dokuz ay itibariyle 326 milyon dolarlık net satım gerçekleştirmiştir. Yabancılar hisse senedine soğuk dururken DİBS'e olan ilgileri 2013 yılı Eylül ayında da devam etmiş ve bu ay 1 milyar 169 milyon dolara ulaşan bir net alım yapmıştır. Böylece yılın ilk dokuz ayındaki net alımları 6 milyar 563 milyon dolara çıkmıştır.

Eylül ayında bankacılık sektörü sendikasyon kredisi ve tahvil ihracı yoluyla borçlanmaya devam etmiş ve 403 milyon dolarlık tahvil ihraç etmiştir. Böylece Ocak-Eylül 2013 döneminde yurtdışına tahvil ihracı 5 milyar 772 milyon dolara ulaşmıştır. Bu dönemde bankacılık sektörünün net kredi kullanımı bir önceki yılın dokuz ayına göre 11 milyar 777 milyon dolar artmış ve 14 milyar 543 milyon dolara çıkmıştır. Sektörün kısa vadeli net kredi kullanımı da 6 milyar 724 milyon dolar daha artarak 9 milyar 567 milyon dolara yükselmiştir.

Bankacılık ve reel sektörün yurtdışı finansmana ağırlık vermesinin bir sonucu olarak yabancı para cinsinden (döviz) yükümlülükleri artmıştır. Uygulanan para ve maliye politikasının bir neticesi olarak yükselen faiz marjını, bankacılık sektörü kendi açısından iyi kullanmış, borçlanmanın vadesine ikincil unsur hale getirmiş ve kısa vadeli borçlanmaya ağırlık vermiştir. Bu gelişmeler sonrası Türkiye'nin kısa vadeli borç stoku son yıllarda hızla artmıştır.

2002 yılı sonunda Türkiye'nin toplam kısa vadeli dış borç stoku 16 milyar 424 milyon dolardı, bunun %38,6'sı yani 6 milyar 344 milyon dolarlık kısmı bankacılık sektörüne aitti. Bu tablo daha sonraki yıllarda özellikle 2010 yılından sonra hızla değişmiştir. 2013 yılının Ağustos ayı itibariyle kısa vadeli, dış borç stoku 125 milyar 270 milyona çıkarken, bu borcun %70,3'ü yani 88 milyar 75 milyon dolarlık kısmı bankacılık sektörü tarafından yapılmıştır. Buna Hazine'nin borçları da eklendiğinde Eylül 2013-Eylül 2014 döneminde Türkiye'nin ödemek zorunda olduğu kısa vadeli dış borç tutarı 163 milyar 652 milyon dolara ulaşmaktadır (**Tablo 1 ve Tablo 2**).

Eylül ayında resmi rezervler 641 milyon dolar yükselmiş, Ocak-Eylül dönemindeki resmi rezerv artışı 9 milyar 363 milyon dolar olmuştur. Eylül sonu itibariyle resmi rezerv stoku da 130 milyar 762 milyon dolara ulaşmıştır.

Yabancılar hisse senedinden uzak durdu ama DİBS'ye ilgileri sürdü.

Bankacılık sektörü Eylül ayında borçlanmaya devam etti.

Yabancı para cinsinden yükümlülükler arttı. Bankalar kısa vadeli borçlanmaya ağırlık verdi ve ülkenin kısa vadeli borç stoku büyüdü.

Ağustos 2013 itibariyle kısa vadeli dış borç stoku 125,3 milyar dolar ve bunun %70,3'ü bankacılık sektörüne ait.

Eylül 2013-Eylül 2014 döneminde Türkiye'nin ödemek zorunda olduğu kısa vadeli dış borç tutarı 163,7 milyar dolar.

Resmi rezervler arttı.

Para ve Maliye Politikası:

Merkezi Yönetim Bütçesi 2012 yılı Ekim ayında 4,4 milyar TL açık verirken, 2013 yılı Ekim ayında 3,2 milyar TL açık vermiştir. Yine 2012 yılı Ekim ayında 681 milyon TL faiz dışı açık verilmişken, 2013 yılı Ekim ayında 761 milyon TL faiz dışı açık verilmiştir. Bu olumlu gelişmenin altında 2013 yılında bütçe gelirlerindeki artışın, bütçe giderlerinin üzerinde seyretmesi yatmaktadır. 2013 yılı Ekim ayında bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı ayına göre %9,8 oranında artarak 30 milyar TL'ye yükselirken, bütçe giderleri %4,5 oranında artmış ve 33,2 milyar TL olmuştur. Faiz hariç bütçe giderleri ise %9,8 oranında artarak 30,8 milyar TL'ye yükselmiştir. 2013 yılı Ekim ayında faiz giderleri geçen yılın aynı ayına göre %35,3 oranında azalmış ve 2 milyar 409 milyon TL'ye gerilemiştir. Bütçedeki bu olumlu gelişmeye karşılık bütçe içerisinde cari transferlerin yüksek olmasının getirdiği sorunlar devam etmektedir. Eylül ayında faiz hariç bütçe giderleri içinde cari transferlerin payı %39,1'e kadar çıkmıştır.

Merkezi Yönetim Bütçesi 2012 yılı Ocak-Ekim döneminde 18 milyar 754 milyon TL açık verirken 2013 yılının aynı döneminde 7 milyar 664 milyon TL açık vermiştir. Bu gelişme neticesinde 2012 yılı Ocak-Ekim döneminde faiz dışı fazla 24 milyar 502 milyon iken, 2013 yılının aynı döneminde %57,4 oranında artarak 38 milyar 583 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Bütçe açığı ve faiz dışı fazladaki bu gerçekleştirmeler hükümetin mali istikrara bağlı kaldığının açık bir göstergesidir.

2012 yılı Ocak-Ekim döneminde bütçe giderleri 289 milyar 791 milyon TL düzeyinde iken, 2013 yılının aynı döneminde bütçe giderleri %13,1 oranında artmış ve 327 milyar 728 milyon TL olmuştur. 2012 yılı Ocak-Ekim döneminde faiz hariç bütçe giderleri 246 milyar 534 milyon TL iken, 2013 yılının aynı döneminde %14,2 oranında artmış ve 281 milyar 481 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

2013 yılı Ocak-Ekim döneminde cari transferler 2012 yılının aynı dönemine göre %14,7 oranında yükselerek 122 milyar 969 milyon TL olmuştur. Yine bu dönemde sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri geçen yılın aynı dönemine göre %10,3 oranında artarak 61 milyar 947 milyon TL'ye çıkmıştır. Böylece bu iki harcama kaleminin yılın ilk on ayındaki faiz hariç bütçe giderleri içindeki payı %56,4'e kadar yükselmiştir.

Bütçe gelirleri %9,8; bütçe giderleri %4,5 arttı.

Bütçe Ekim ayında 3,2 milyar TL açık verdi.

Bütçe gelirlerindeki artış eğilimi giderlere göre yüksek; sonuç olumlu.

Cari transferlerin yüksek olmasının getirdiği sorunlar ise devam ediyor. Cari transferlerin payı %39,1 oldu.

Hükümet mali istikrara bağlı kalıyor.

İlk 8 ayda bütçe açığı 7,7 milyar oldu. Bütçe giderleri %13,1; bütçe gelirleri %14,2; cari transferler %14,7 arttı.

TCMB Kasım ayı toplantısında uygulanmakta olan faiz oranları ile bir hafta vadeli repo ihale faiz oranlarını değiştirmemiştir. Banka buna karşılık parasal sıkılaştırmaya devam edeceğini bir kere daha tekrarlamıştır. Bu açıklamaların ardından para ve tahvil piyasasında faiz oranları yükselmiştir. Yükselişi takiben döviz kurunda gevşeme olmuş ve ABD doları 2,01 düzeylerine kadar gerilemiştir. Böylece döviz kurunun faiz oranlarına duyarlılığının yüksek olduğu bir kere daha teyit edilmiştir. Bu ilişkinin bu kadar net olmasının altında TCMB'nin uyguladığı enflasyon hedeflemesi ile kısa vadeli borç yükünün ve cari açığın yapısı yatmaktadır.

TCMB'nin faiz oranlarına ilişkin baskıyı hafifletmesi önümüzdeki aylarda enflasyon üzerinde olumlu etki yapacak olmakla birlikte, Orta Vadeli Programda hedeflenen 2014'ün %4'lük büyüme oranını zora sokabilir. TCMB ve Hükümet de enflasyon, döviz kuru ve cari açık üzerinde yoğunlaştıkları için, büyüme hedefi ikincil planda kalmış görünmektedir.

TCMB'nin para politikasında takındığı bu tavrı etkileyen unsurlardan biri de enflasyon oranının Ekim ayında ulaştığı düzeydir. Ekim ayında Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) bir önceki aya göre %1,80; bir önceki yılın Aralık ayına göre %6,90; bir önceki yılın aynı ayına göre %7,71 ve on iki aylık ortalamalara göre %7,32 oranında yükselmiştir. Aylık en yüksek fiyat artışı %9,56 ile giyim ve ayakkabı grubunda gerçekleşmiştir. Ana harcama gruplarından gıda ve alkolsüz içeceklerde fiyatlar %3,91; ev eşyasında %1,58; lokanta ve otellerde %0,94; eğlence ve kültürde %0,62 artmıştır. TÜFE'de, bir önceki yılın aynı ayına göre gıda ve alkolsüz içeceklerde fiyatlar %11,13; eğitimde %10,14; lokanta ve otellerde %9,42 ve giyim ve ayakkabı grubunda %9,12 yükseliş kaydetmiştir. Ekim ayında TÜFE kapsamındaki 437 maddeden 61 maddenin ortalama fiyatları değişmemiş, 307 maddenin ortalama fiyatları artmış ve 69 maddenin fiyatlarında düşüş görülmüştür.

2013 yılı Ekim ayında Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE), bir önceki aya göre %0,69; bir önceki yılın Aralık ayına göre %5,15; bir önceki yılın aynı ayına göre %6,77 ve on iki aylık ortalamalara göre %3,93 yükselmiştir. Tarım sektöründe fiyatlar aylık %4,43 artarken, sanayi sektöründe fiyatlar aynı kalmıştır. Tarım sektöründe fiyatlar bir önceki yılın Aralık ayına göre %4,06 ve bir önceki yılın aynı ayına göre %0,59 artarken, on iki aylık ortalamalara göre %2,71 düşmüştür. Sanayi sektörü endeksinde ise fiyatlar bir önceki yılın Aralık ayına göre %5,36; bir önceki yılın aynı ayına göre %8,03 ve on iki aylık ortalamalara göre %5,30 yükselmiştir. Ekim ayında ÜFE kapsamındaki 788 maddeden 178 maddenin fiyatları aynı kalmış, 368 maddenin fiyatları yükselmiş ve 242 maddenin fiyatları düşmüştür.

TCMB faiz oranlarını değiştirmede ama sıkılaştırmaya devam edeceğini açıkladı. Böylece para ve tahvil piyasasında faizler yükseldi, döviz kuru gevşedi.

Bankanın faiz oranları üzerindeki baskıyı hafifletmesi enflasyon üzerinde olumlu etki yapacak olmakla birlikte, 2014 hedefi olan %4 büyümeyi zora sokabilir.

TÜFE yıllık bazda %7,71 arttı.

ÜFE yıllık bazda %6,77 arttı.

TÜRKİYE İŞVEREN SENDİKALARI KONFEDERASYONU

AYLIK EKONOMİ BÜLTENİ

www.tisk.org.tr

TABLO 1

KISA VADELİ DIŞ BORÇ STOKU

(Milyon ABD Doları)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013Q3
MERKEZ BANKASI	1655	2860	3287	2763	2563	2.282	1.874	1.764	1.553	1.239	1.036	905
BANKER KREDİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
MUHABİR AÇIKLARI	15	11	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0
KREDİ MEKTUPLU DTH DÖVİZE ÇEV.MEVDUAT & DİĞER	1.640	2.849	3.286	2.762	2.562	2.281	1.873	1.763	1.552	1.238	1.036	905
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
GENEL HÜKÜMET	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BANKALAR	6.344	9.692	14.529	18.932	21.785	18.347	26.840	25.185	50.866	52.241	68.190	88.075
KREDİLER	3.195	5.320	8.716	11.804	9.229	7.523	9.502	6.307	18.098	23.938	29.186	40.268
DÖVİZ TEVDİAT HESABI	2.453	3.038	3.340	2.967	2.811	3.288	4.600	5.539	4.828	7.230	8.768	10.710
BANKA MEVDUATI TL CİNSİNDEN MEVDUAT	696	1.334	1.694	2.581	4.354	3.724	4.793	4.577	10.363	12.681	18.588	27.139
			779	1.580	5.391	3.812	7.945	8.762	17.577	8.392	11.648	9.958
DİĞER SEKTÖRLER	8.425	10.461	14.387	17.221	18.507	22.519	23.808	22.043	24.883	28.414	31.369	36.290
TİCARİ KREDİLER	7.144	8.866	12.593	15.011	16.383	21.084	22.032	21.101	22.765	25.373	26.390	30.433
İTHALAT BORÇLARI	5.136	6.297	9.088	10.674	11.354	14.085	14.049	14.710	17.483	20.132	22.084	25.917
PREF.&PEŞİN İHRACAT	2.008	2.569	3.505	4.337	5.029	6.999	7.983	6.391	5.282	5.241	4.306	4.516
DİĞER KREDİLER	1.281	1.595	1.794	2.210	2.124	1.435	1.776	942	2.118	3.041	4.979	5.857
KAMU	0	0	25	400	195	0	100	0	0	0	0	0
ÖZEL	1.281	1.595	1.769	1.810	1.929	1.435	1.676	942	2.118	3.041	4.979	5.857
TOPLAM	16.424	23.013	32.203	38.916	42.855	43.148	52.522	48.992	77.302	81.894	100.595	125.270

Türkiye Cumhuriyet
Merkez Bankası
İstatistik Genel
Müdürlüğü
Ödemeler Dengesi
Müdürlüğü

TABLO 2

KALAN VADEYE GÖRE BORÇLU BAZINDA KISA VADELİ DIŞ BORÇ STOKU (*)

(Eylül 2013 itibarıyla)

(Milyon ABD Doları)

	Eylül 2013
KAMU	21.737
GENEL YÖNETİM (**)	4.785
Merkezi Yönetim	4.236
Mahalli İdareler	547
Fonlar	2
FİNANSAL KURULUŞLAR	16.725
Bankalar	16.725
Bankacılık Dışı	
FİNANSAL OLMAYAN KURULUŞLAR	227
KİT'ler	227
Diğer	0
TCMB	2.802
ÖZEL	139.113
FİNANSAL KURULUŞLAR	86.331
Bankalar	78.947
Bankacılık Dışı	7.384
FİNANSAL OLMAYAN KURULUŞLAR	52.782
TOPLAM	163.652

(*) Orijinal vadesine bakılmaksızın vadesine bir yıl ve daha kısa kalan dış borçları göstermektedir.

(**) Hazine Müsteşarlığı tarafından yurtdışında ihraç edilen borçlanma senetlerinden (eurobond) itfasına bir yıl ve daha kısa vade kalanlar için yapılacak ödemeleri kapsamaktadır (yurtiçi yerleşik kişilerce satın alınanlar hariç).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
İstatistik Genel Müdürlüğü
Ödemeler Dengesi Müdürlüğü